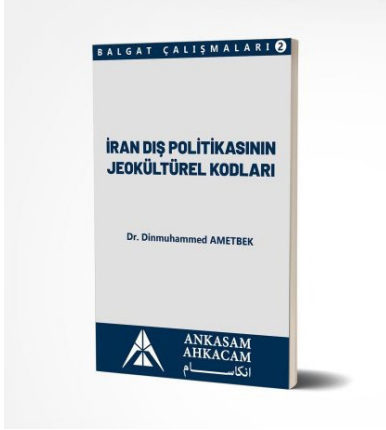

**DİN MUHAMMED AMETBEK, İRAN DIŞ POLİTİKASININ JEOKÜLTÜREL
KODLARI, ANKASAM, YAYIN NO: 6, BALGAT ÇALIŞMALARI NO: 2,
ANKARA 2017, 74 S.***

*Dinmuhammed Ametbek, Geocultural Codes of Iranian Foreign Policy, ANKASAM,
Publication No: 6, Balgat Studies No: 2, Ankara 2017, 74 pgs.*

Feyza YAŞA**

Ötekileştirme sosyal bilimler disiplininde daha fazla üzerinde durulması gereken bir husus şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Tabii ki birbirinden çeşitli yönlerden olmak üzere farklılaşan ve bu farklılıkların kendi içerisinde bir araya gelmesiyle en azından bir noktada aynı zihniyeti paylaşan grupların bulunması son derece doğaldır. Ancak siyasi figürlerin siyaseten bu unsurları

politikleştirerek ayrımcılığın beslenmesi zeminini hazırlaması, oldukça tehlikeli olmakla birlikte uluslararası ilişkilerciler tarafından özenle incelenmesi gereken bir alandır. Bu çerçevede Dr. Dinmuhammed Ametbek de *İran Dış Politikasının Jeokültürel Kodları* ismini verdiği eserinde İran'ın İslamiyet ile tanışmasından sonra dünya üzerinde kültürel boyutuyla ele alınabilecek etkisinde bir artış yaşandığını; fakat son beş yüz yılda söz konusu devletin Şii kimliğiyle bütünleşmiş olmasının Sünni İslam Dünyası'nın kendisini "öteki" konumuna yerleştirmesine neden olduğunu belirterek bir giriş yapmayı tercih etmiştir.

Bu eserde yazar tarafından ağdalı bir anlatım benimsenmemiş; sunulan bilgiler açık, net, anlaşılır bir üslupla okuyucuyla buluşturulmuştur. Dolayısıyla zaten karmaşık bir tablo çizen İran ve diğer uluslararası aktörler olarak karşımıza çıkan devletler arasındaki ilişkilerin anlaşılması sorununun çözülmesinin bu anlamda aşıldığı söylenebilecektir.

Dr. Dinmuhammed Ametbek'in dış politikanın mercek altına alınması noktasında "jeokültürel kod" adı verilen boyutun oldukça

* Geliş Tarihi: 28.11.2018 – Kabul Tarihi: 01.12.2018

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
İslam Mezhepleri Tarihi, e-posta: yasafeyza@gmail.com

önemli olduğu tezinden hareket ettiği görölmüştür. Bu bağlamda kimlik, kültür, medeniyet, din gibi olguların uluslararası ilişkiler disiplinine dış politikadaki öneminin anlaşılması bakımından son yıllarda girmiş kavramlar olarak ele alınarak konunun uzmanlarınca değerlendirildiği belirtilmelidir. Yazarın da bu kitabında söz konusu disiplinindeki bahsi geçen son yaklaşımı benimseyerek hareket ettiğini söylemek mümkündür.

Ametbek, bir devletin kimliğine yüzyıllar boyunca işlenmiş birtakım kalıplar olan jeokültürel kodların izini sürerek kitabında İran kimliğine etki eden unsurları milli, dini ve Batılı olmak üzere üç grupta ele almıştır. Buna göre “İran Kimliği” başlığı altında yazılanlardan yola çıkılarak İran’ı İran yapan asıl şeyin etnik temellendirmelerden uzak olmasının yanı sıra kültür ve dilden ibaret olduğu ifade edilebilir. Ayrıca dikkat çekilmesi gereken bir husus İran devletlerinin Ahameniş İmparatorluğu’nun üzerine kurulu olmasıdır. Bu bağlamda yazara göre bahsi geçen devletin ideolojik temeli ancak Zerdüştlük’ün iyi bilinmesiyle anlaşılmaktadır. Böylece İran milli kültürüne yönelik günümüz itibariyle aranılan soruların cevapları da kolaylıkla elde edilebilir.

19. yüzyılda Batı medeniyeti etkisinde kalan İran’ın değişim sürecine girmesiyle birlikte kimlikler siyasallaşmaya başlamış; bu bağlamda modernistler ve onlarla gelen esnekliği uzlaştırmaya çalışanlar şeklinde farklı eğilimlere sahip siyasal gruplar ortaya çıkmıştır. İslam’ı İran kimliğinin dışında tutmak isteyen bahsedilen grupların karşısında söz konusu ülkenin kimliğinde dinin oldukça büyük etkisinin bulunması, İslamcı modernistlerin de ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Tüm bunlara ilaveten İran’ın sahip olduğu milli, Batılı ve Şii kimlikleri teker teker ele alınmış ve söz konusu kimliklerin “öteki”lerinin hangi şekillerde tezahür ettiğine dikkat çekilmiştir. Bu eksende geri kalınmışlıkla ilişkilendirilmesi nedeniyle bu kitaptan hareketle İran milliyetçiliği inşasında kasti olarak İslam unsurunun dışarıda tutulmuş olduğu söylenebilir. Ayrıca İran milli kimliği mercek altına alındığında ilk sırada Araplar gelmekte; bununla birlikte Şiiiliğin karşısında Sünni İslam göze çarpmakta ve yazara göre bunların getirdiği düşmanlık ülkenin kodlarından kolay kolay silinecek gibi durmamaktadır.

Günümüzde İran kimliği denildiğinde herkes tarafından ilk akla gelmesi ve bunun yadsınamayacak bir boyutta olması hasebiyle Yazar Dinmuhammed Ametbek, Şiiliği ayrı bir başlık altında ele almayı tercih etmiştir. Bu bağlamda tarihsel çerçeveden hareketle olaylar irdelenmiş ve en sonunda “İran eşittir Şiilik” ifadesinin kullanılması uygun görülmüştür. Ancak buna karşın yetmiş yıl kadar Şii imamların siyasetin dışında kalarak güçlü bir biçimde örgütlenmiş oldukları; 1979 yılında gerçekleştirilen İslam Devrimi ile birlikte ise anayasada 12 İmam Caferi anlayışının bir karşılık bulabildiği söylenmiştir. Ametbek bu kapsamda Devrim Lideri Ruhullah Humeyni’nin Şiilik inancındaki mehdinin gelmesine yönelik beklentiyi göz önünde bulundurarak devrimin dayanaklarından biri şeklinde gösterildiğine işaret etmiştir.

Son olarak “Batı Kültürü” başlığı altında İran’ın diğer uluslararası aktörler olan bazı devletlerle ilişkilerine değinilmiş; bu eksende mevzu bahis devletin Batı ve Doğu’ya karşı politik yaklaşımının kısaca ele alınmasının yanı sıra bu duruşları sergileyerek ülke siyasi tarihinde ön plana çıkmakla birlikte etkili olan üst düzey yetkililere de yer verilmiştir. Tüm bu verilere karşın yazar bir sonuca ulaşarak İran’ın sahip olduğu kimlikler üzerinden ötekilerini ileri sürmesi durumunun Tahran’ın siyaseten bir ihtiyacı olduğunu vurgulamıştır.